

KS. GRZEGORZ WEJMAN

MISYJNY SZLAK APOSTOŁA POMORZA

28 czerwca 1972 r. papież Paweł VI bullą *Episcoporum Poloniae coetus* powołał do życia diecezję szczecińsko-kamieńską. 24 września tegoż roku prymas Polski kard. Stefan Wyszyński wydał dekret, w którym Najświętszą Maryję Pannę Matkę Kościoła ustanawia pierwszą patronką diecezji, a św. Ottona drugim patronem¹.

Ks. dr hab. GRZEGORZ WEJMAN – adiunkt Katedry Historii Kościoła, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego; e-mail: gwejman@knob.pl

¹ Dekret i jego tłumaczenie:

STEFAN
S. R. E. PREZBYTER CARDINALIS WYSZYŃSKI —
MISERATIONE DIVINA ET S. SEDIS APOSTALICAE GRATIA
ARCHIEPISCOPUS GNESNENSIS ET VARSAVIENSIS, METROPOLITA,
LEGATUS NATUS, PRIMAS POLONIAE

DECRETUM

Ad honorem Sanctissimae et Individuae Trinitatis, ad decus et ornamentum Virgis Deiparae, ad exaltationem fidei christianae et ad bonum spirituale Sanctae Ecclesiae Dioecesis Szczecinensis-Kamienensis promovendum, vigore specialissimarum facultatum a Sancta Sede Nobis tributarum, praesentibus litteris BEATAM MARIAM VIRGINEM MATREM ECCLESIAE — cum Festo in Feria II post Pentecosten — uti PATRONAM PRINCIPALEM atque S. OTTHONEM BAMBERGENSEM EP. — Apostolum Pomeraniae, qui terram illam per Baptismum cum Christo coniunxit, uti PATRONUM SECUNDARIUM pro praefata Dioecesi Szczecinensi-Kamienensi confirmamus et constituimus.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum VARSAVIAE, die 24ª mensis Septembris 1972 AD.

(—) † *Stefan Card. Wyszyński*

Primas Poloniae

LS.

Papież Jan Paweł II 11 czerwca 1987 r. w Szczecinie, w bazylice katedralnej wypowiedział pamiętne słowa: „Niech jego [św. Ottona] relikwie tu, w tej katedrze, będą otaczane najgłębszą czcią, bo Kościół w Polsce otacza głęboką czcią wszystkich tych, którzy głosili mu Ewangelię, bez względu na to, skąd pochodzili, czy z krajów słowiańskich, czy z Irlandii, czy z krajów germańskich. Przychodzili w imię Chrystusa i przychodzili jako nasi bracia”².

Cieszy fakt, że mimo burzliwych dziejów politycznych i religijnych tych ziem nad Odrą i Bałtykiem, kult św. Ottona ostał się, a dzisiaj jeszcze bardziej się rozwija. Postać tego biskupa misjonarza ciągle zajmuje historyków.

Spośród licznych prac naukowych, zarówno polskich, jak i niemieckich, ostatnio ukazały się na naszym rynku trzy książki: *Św. Otton z Bambergu – Ewangelizator Pomorza. Jego kult do czasów współczesnych*, (Studia i Rozprawy nr 2), red. G. Wejman, Szczecin 2004; E. Rymar, *Święta Studnia czyli misyjne dzieło patrona Pyrzyce św. Ottona, biskupa bamberskiego i pamięć o nim poprzez wieki*, Pyrzyce 2006; M. Rębkowski, *Chryścianizacja Pomorza Zachodniego, Studium archeologiczne*, Szczecin 2007 – w których zebrana jest dotychczasowa literatura o Apostole Pomorza.

I. ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ OTTONA

Otton urodził się ok. 1060 r. w Szwabii. Jego ojcem był Otton, a matką Adelajda. Herbord podaje, że miał brata Fryderyka. Rodzice, znani z pobożności, wychowali syna bardzo starannie i pragnęli, by został duchownym. Żaden z biografów nie podaje, w jakiej szkole pobierał nauki i przez którego z biskupów został wyświęcony na kapłana. Wszyscy podkreślają natomiast jego pracowitość i zdolności.

Ku czci Najświętszej i Jedynej Trójcy, na chwałę i ozdobę Dziewicy Bożej Rodzicielki, dla podniesienia wiary chrześcijańskiej i dla dobra duchowego Świętego Kościoła Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej wnosimy, powagą specjalnego pełnomocnictwa udzielonego nam przez Stolicę Apostolską, niniejszym pismem Najświętszą Maryję Pannę Matkę Kościoła – z uroczystością w pierwszy dzień po Ześlaniu Ducha Świętego – jako Pierwszą Patronkę i św. Ottona z Bambergu biskupa – Apostoła Pomorza, który przez chrzest św. tę ziemię z Chrystusem zjednoczył, jako Drugiego Patrona dla tej Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, co potwierdzamy i zarządzamy.

Bez żadnych innych zastrzeżeń.

Warszawa, dn. 24 września 1972 r.

² Jan Paweł II w Szczecinie, oprac. G. Wejman i A. Rasmus, Szczecin 2002, s. 41.

Docenił to opat Henryk z Weltenburga, z którym Otton przybył do Polski ok. 1080 r.³ W Polsce losy Ottona były w znacznej mierze zależne od opiekuna, który wkrótce został arcybiskupem gnieźnieńskim⁴ i mógł mu udzielić znacznego poparcia. Dzięki zaletom usposobienia Otton zjednał sobie serca dostojników. Z czasem stał się znany w całym kraju⁵. Jeden z jego biografów pisze, że Otton prowadził szkołę katedralną⁶, dwaj inni, że możni panowie polscy powierzali mu młodzieńców na wychowanie⁷, co jest bardzo prawdopodobne. Należy dodać, że znał dobrze język polski.

Długie lata upływały Ottonowi na bezustannych podróżach po kraju i zagranicę, czy to w sprawach dworu⁸, czy też arcybiskupa Henryka⁹. Gdy

³ L. Koczy (*Misje polskie w Prusach i na Pomorzu za czasów Bolesławów*, „Annales Missiologicae” 1934, 6, s. 159, przyp. 6) łączy przyjazd opata Henryka do Polski, a wraz z nim Ottona ze świecką misją, zleconą im przez króla niemieckiego Henryka IV – będącego w obozie antypapieskim, w sprawach spiskowych przeciwko Bolesławowi Śmiałemu. Wiadome jest, że w roku 1079 król Polski Bolesław II (†1081) – będący w obozie papieskim – został usunięty z tronu za doprowadzenie do zabójstwa biskupa Stanisława. Następca Bolesława, jego brat Władysław Herman (1079-1102), przeszedł do obozu cesarskiego, poddał się w zależność od niego i zadowolił się tytułem „przyjaciela i krewnego” cesarza. Wydaje się, że Polska początkowo nie przeszła do obozu antypapieży, kreowanych i popieranych przez cesarzy, o czym świadczy poselstwo biskupa krakowskiego Lamberta do Rzymu w roku 1083. Przejście na stronę antypapieża Klemensa III (1084-1100) nastąpiło prawdopodobnie po roku 1088. Zostało ono niebawem wzmocnione małżeństwem Hermana z siostrą cesarza Henryka IV. Por. *Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Komor, Z. Obertyński, t. I, cz. 1, Poznań–Warszawa 1974, s. 56.

⁴ Henryk jako arcybiskup gnieźnieński rządził metropolią w latach 1080-1090. Ale nie jest znana jego polityka kościelna, można tylko przypuszczać, że była antygregoriańska. Był on bardzo czynnie zaangażowany w pertraktacje dotyczące małżeństwa Władysława Hermana z Judytą Marią. Por. M. B a n a s z a k, *Historia Kościoła Katolickiego*, t. II, Warszawa 1987, s. 126.

⁵ E b o n i s, *Vita Sancti Ottonis Episcopi Babenbergensis*, wyd. J. Wikarjak, (MPH seria 2, t. 7, cz. 2), Warszawa 1969, I, 1 (dalej cyt.: Ebo); H e r b o r d i, *Dialogus de Vita Ottonis Episcopi Babenbergensis*, wyd. J. Wikarjak, (MPH seria 2, t. 7, cz. 3), Warszawa 1974, III, 32 (dalej cyt.: Herbord).

⁶ Herbord III, 32. J. Rył (*Biblioteka katedralna w Gnieźnie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1976, 32, s.174-176) uważa, że Otton właśnie tutaj, w Gnieźnie był nauczycielem. Tym bardziej że Gniezno było stolicą prowincji kościelnej, obejmującej terytorium całej Polski. Toteż – choćby ze względów prestiżowych, a także mając na uwadze łatwość utrzymania kontaktów zewnętrznych – już od XI wieku działał tutaj najsilniejszy w kraju ośrodek naukowo-dydaktyczny, do którego możnowładcy i rycerze chętnie oddawali swych synów na naukę pod kierunkiem wykształconych scholastyków.

⁷ Ebo I, 1; *Sancti Ottonis Episcopi Babenbergensis Vita Priefligensis*, wyd. J. Wikarjak, (MPH seria 2, t. 7, cz. 1), Warszawa 1966, I, 2 (dalej cyt.: V. Priefl.).

⁸ Ebo I, 2; Herbord III, 33.

zmarła pierwsza żona Władysława Hermana, Judyta czeska, w roku 1085, aktualna stała się sprawa powtórnego małżeństwa księcia polskiego. W tym czasie owdowiała też Judyta Maria, żona Salomona, króla węgierskiego, a siostra cesarza Henryka IV. Pojawiła się możliwość jej małżeństwa z władcą Polski¹⁰. Odpowiadało to cesarzowi Henrykowi IV¹¹. Otton miał przekonać polskie i niemieckie sfery dworskie do tego małżeństwa.

Nie możemy wątpić, że skojarzenie małżeństwa między Władysławem Hermanem a Judytą Marią zjednało Ottonowi przychyłność dworu polskiego i niemieckiego i pomogło mu w karierze. Obznajomiony ze stosunkami polskimi, stał się „prawą ręką” królowej Judyty¹². Na dworze królewskim w Płocku cieszył się zaufaniem i dlatego często był wysyłany z misją do Niemiec.

Cesarz¹³, znając jego zalety, powołał go na swój dwór. Po powrocie do Niemiec (1097)¹⁴ Otton pozostał już na stałe w służbie cesarza. Henryk IV, doceniając jego zdolności i zasługi oraz dotychczasową lojalność, mianował go kanclerzem cesarskiego dworu. Nominacja ta odbyła się po 15 lutego 1102 r.¹⁵ Była, jak się okazało, niejako wstępem do powierzenia mu wyższego stanowiska, tym razem kościelnego. Otton zrezygnował z przyjęcia

⁹ V. Priefl. I, 3; Herbord III, 32.

¹⁰ Judyta Maria salicka po śmierci męża Salomona, króla węgierskiego (†1087), zamieszkała w ratybońskim pałacu Henryka IV.

¹¹ Nie mogąc – jak pisze Mnich z Priefflingen (II, 4) – zapewnić jej dostatniego życia, Henryk postanowił wydać ją zaszczytnie za mąż.

¹² Judyta Maria nazywana była powszechnie królową, gdyż przed poślubieniem polskiego władcy była wdową po królu węgierskim. Por. *Poczet królów i książąt polskich*, red. A. Garliki, Warszawa 1991, s. 76.

¹³ Henryk IV – od 1056 r. król Niemiec, natomiast od 1084 r. cesarz; V. Priefl. I, 4.

¹⁴ Datę powrotu Ottona do Niemiec dobrze uzasadnia L. Koczy, *Misje polskie*, s. 160, przyp. 19. Szczególną uwagę zwrócił na list Bolesława Krzywoustego do biskupa bamberskiego Ottona, z którego wynika, że książę dobrze pamiętał pobyt Ottona na dworze ojca. Musiał więc ten ostatni bawić w Polsce, kiedy Krzywousty był w wieku chłopięcym, a zatem miał 8-10 lat. Przemawiają za tym również słowa Herborda II, 6: „Tandem, instinctu admonitus divino, ad hoc opus Ottonem Babenbergensem episcopum – eo quod et hunc, in adolescentia eius patri suo capellani more obsequentum, notum et carum habuerit – invitare decrevit [...]”. Ponieważ Bolesław Krzywousty urodził się 20 sierpnia 1085 r., zatem najwcześniej w latach 1093-1095 Otton mógł opuścić Polskę i udać się do Niemiec. Za rokiem 1097 przemawia tu jeszcze ta okoliczność, że w tym roku po siedmioletnim pobycie we Włoszech wrócił cesarz do Niemiec i spędził lato 1097 r. w Ratybonie i stąd prawdopodobnie zażądał powrotu Ottona do Bambergu.

¹⁵ *Pomorze Zachodnie w żywotach Ottona*, Warszawa 1979, s. 54, przyp. 20.

rządów w diecezji halbersztadzkiej, a następnie augsburskiej na rzecz innych, godniejszych w jego mniemaniu kandydatów.

Po śmierci biskupa bamberskiego Rotberta (11 czerwca 1102) sam cesarz mianował¹⁶ Ottona (25 grudnia 1102) pasterzem tej diecezji. Ingres, który odbył się 2 lutego 1103 r. przy udziale dwóch biskupów – würzburskiego Emeharda i augsburskiego Hermana – rozpoczął rządy Ottona w diecezji bamberskiej. Dla sprawowania władzy kanonicznej konieczne było jednak uzyskanie przez niego sakry biskupiej, to zaś zależało wyłącznie od papieża. Jednak za czasów Henryka IV było to niemożliwe¹⁷. Dopiero po abdykacji cesarza na rzecz syna Henryka V, co nastąpiło w 1105 r., pod naciskiem możnowładców świeckich i duchownych, Otton udał się w podróż do Stolicy Apostolskiej, aby uzyskać aprobatę wyboru oraz dotychczasowej działalności na terenie diecezji bamberskiej. Argumenty okazały się przekonujące, gdyż 13 maja 1106 r. w mieście Anagnia¹⁸, podczas uroczystości Zesłania Ducha Świętego przyjął z rąk papieża Paschalisa II (1099-1118) sakrę biskupią z infułą, widomym znakiem godności.

Jako biskup cieszył się nie tylko czcią i poważaniem swych diecezjan, lecz także dużym autorytetem w Kościele niemieckim i na dworze królewskim. Przede wszystkim odbudował spaloną katedrę bamberską, przyczynił się do budowy nowych klasztorów, pustelni i szpitali (przypisuje mu się założenie bądź reorganizację ok. 30 instytucji kościelnych, w tym 20 klasztorów)¹⁹, troszczył się o biednych, wdowy i sieroty oraz dotkniętych nieuleczalną chorobą, wspierał finansowo przytułki na terenie Bambergu i nie tylko²⁰.

¹⁶ Ebo I, 7; Herbord III, 37.

¹⁷ Sytuacja nowego biskupa, podobnie jak całego Kościoła niemieckiego, była wówczas bardzo delikatna. Henryk IV nadal zmagał się nie tylko z przeciwnikami politycznymi w Niemczech, w tym z własnym synem i następcą, lecz także z papieżami o inwestyturę biskupów i opatów. Stolica Apostolska od czasów papieża Grzegorza VII (1073-1085) stała twardo na stanowisku, że jest to jej sprawa wewnętrzna, a przyjmowanie godności episkopalnych z rąk władców świeckich jest grzechem, symonią i powoduje nieważność nominacji. Opinie w Kościele niemieckim były podzielone. Źródła niemieckie mówią o powszechnym poruszeniu, o dyskusjach na placach miejskich spowodowanych konfliktem między papieżem a cesarzem. Nie zapominajmy, że biskupi właśnie królom-cesarzom w ogromnej większości zawdzięczali swoje urzędy, a z aparatem państwowym związani byli wielorako, że wreszcie ich pozycja materialna w znacznym stopniu zależała od dobrej woli panującego.

¹⁸ Anagnia (wł. Anagni) – miasto w środkowej Italii, położone na południe od Rzymu.

¹⁹ J. S t r z e l c z y k, *Apostołowie Europy*, Warszawa 1997, s. 240; E. R y m a r, *Święta Studnia czyli misyjne dzieło patrona Pyrzyce św. Ottona, biskupa bamberskiego i pamięć o nim poprzez wieki*, Pyrzyce 2006, s. 12.

²⁰ Z. L e c, *Życie i działalność biskupa-misjonarza, w: Św. Otton z Bambergu – Ewan-*

Miał znaczny udział w przywróceniu pokoju w Niemczech, gdyż właśnie m.in. w Bambergu prowadzono prace, które przyniosły w konsekwencji późniejsze decyzje konkordatu wormackiego z 1122 r.²¹

II. PRZYGOTOWANIE DO MISJI

Książę Bolesław Krzywousty w kilku wyprawach na Pomorze ostatecznie w zimie 1121-1122 rozgromił Pomorzan, zdobywając ich główne miasto – Szczecin. Książę Wacław I zrezygnował z dalszego oporu, uznał zwierzchnictwo Bolesława łącznie z zalecaną przez niego chrystianizacją Pomorza²².

Otton, chociaż od dłuższego czasu pełnił już funkcję biskupa Bambergu, podtrzymywał kontakty z Bolesławem Krzywoustym²³. Propozycja księcia polskiego, dotycząca chrystianizacji Pomorza²⁴, została przez niego przyjęta, chociaż miał już ponad 60 lat. Otton poprosił następnie o zgodę na działalność misyjną papieża Kaliksta II (1119-1124)²⁵ i cesarza Henryka V (1105-1125)²⁶.

gelizator Pomorza. Jego kult do czasów współczesnych, (Studia i Rozprawy nr 2), red. G. Wejman, Szczecin 2004, s. 15.

²¹ A. Albrecht, N. Buske, *Bischof Otton von Bamberg. Sein Wirken für Pommern*, Schwerin 2003, s. 26.

²² K. Ślaski, *Opanowanie Pomorza Zachodniego przez Bolesława Krzywoustego*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX” 1974, 4, s. 33-34.

²³ Urodził się 20 sierpnia 1085 r., a zmarł 28 października 1138 r. Książę polski, syn Władysława I Hermana i Judyty, córki Wratysława II, księcia, potem króla czeskiego.

²⁴ Książę Bolesław bezpośrednio po pokonaniu Pomorzan zabiegał u Stolicy Apostolskiej o zgodę na misję chrystianizacyjną na tym terenie. W odpowiedzi, wiosną 1123 r. do Polski przybył legat papieski, kardynał Idzi z Tusculum. W. Dziewulski (*Przebieg i metody misji św. Ottona z Bambergu w latach 1124-1128*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX” 1974, 4, s. 39) podaje, że legat przebywał w Polsce między kwietniem 1123 a marcem 1124 r. Kardynał z księciem zaplanowali powołanie trzech biskupstw dla Pomorza Zachodniego (diecezja kruszwicka już istniała). Były to diecezje: lubuska, szczecińska i wolińska (pomorska). Tylko pierwsza dość jasno rysuje się w źródłach (por. J. Strzelczyk, *Apostołowie Europy*, s. 234). Prawdopodobnie w delegacji tej przybył bp Bernard, który w lecie 1123 r. udał się na Pomorze. Po źle zakończonej wyprawie wrócił na dwór księcia polskiego, a następnie udał się do Bambergu.

²⁵ A. Albrecht, N. Buske (*Bischof Otto von Bamberg*, s. 28) piszą, że Otton podjął tę misję za zgodą i błogosławieństwem papieża Honoriusza II (1124-1130).

²⁶ L. Kocz, *Misje polskie*, s. 135.

Otton przygotowywał się do wyprawy misyjnej. Z pewnością spotkanie z bp. Bernardem Hiszpanem pomogło mu w tym²⁷. Otton wiedział, że dobre przygotowanie misji przesądzało o jej powodzeniu i skutkach. Porażką zakończyła się wyprawa zarówno św. Wojciecha, jak i Bernarda. Wybrali się oni do pogan bez przygotowania i bez odpowiednich środków, dlatego ich praca nie przyniosła owoców. Otton natomiast zaopatrzył się w żywność, pieniądze i paramenty²⁸. Ponadto zabrał ubiory i kosztowne materiały, jako podarunki dla ludności, wśród której miano prowadzić misję²⁹. Zadał również o współpracowników. W jego towarzystwie znalazło się 20 kapłanów (Bruno z Querfurtu rozpoczął misję z ponad dwudziestu misjonarzami; św. Wojciech i Bernard z dwoma). Biografowie mówią, iż byli to kapłani niemieccy, natomiast Władysław Dziewulski wspomina o polskich księżach³⁰, pochodzących z sekularyzowanego klasztoru św. Piotra w Kruszwicy³¹. Misjonarz Pomorza znał język polski, ale czasami dla jasności wypowiedzi korzystał z pomocy tłumacza. Przezorny Otton zadał również o „licenciam evangelizandi”³².

Otton miał dobry plan prowadzenia misji, który można ująć w punktach: 1. Dobry kontakt z możliwymi i wpływowymi ludźmi; 2. Wygłaszanie okazalnych przemówień; 3. Niszczenie wszystkiego, co przypominałoby stare wierzenia; 4. Głoszenie katechezy przedchrzcielnej (bogatej zarówno pod względem dogmatycznym, jak i dyscyplinarnym i moralnym)³³; 5. Udzielanie chrztu św.; 6. Obdarowywanie cennymi podarkami, jak np. ubraniami, pierścieniami,

²⁷ J. S t r z e l c z y k, *Apostołowie Europy*, s. 236.

²⁸ Ebo II, 3; Herbord II, 7.

²⁹ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 28.

³⁰ W. Dziewulski (*Biskup pomorski Wojciech*, „Zapiski Historyczne” 23 (1957) 4, s. 16) uważa, że pozostawiony przez Ottona kapłan przy wyznaczonym kościele w celu kontynuowania dzieła ewangelizacji, winien znać miejscową mowę lub przynajmniej zbliżoną do niej polszczyznę. W czasie pierwszej wyprawy misyjnej założono 11 kościołów, stąd też co najmniej jedenastu księży polskich pozostało na Pomorzu. Granicę pomorską przekroczyło 20 duchownych (nie licząc Ottona).

³¹ K. Górski (*Topografia wczesnośredniowiecznej Kruszwicy*, „Studia Wczesnośredniowieczne” 1953, t. 2, s. 56) podaje, że prawdopodobnie legat papieski Idzi z Tusculum sekularyzował klasztor św. Piotra w Kruszwicy, stąd też W. Dziewulski (tamże, s. 16) wysunął tezę, że właśnie tych zakonników przydzielono do misji św. Ottona.

³² L. K o c z y, *Misje polskie*, s. 131.

³³ B. K u m o r, *Katecheza chrzcielna biskupa Ottona z Bambergu w czasie chrystianizacji Pomorza Zachodniego*, w: *Z dziejów chrześcijaństwa na Pomorzu*, red. L. von. Zitzewitz, „Zeszyty Kulickie” 2001, nr 2, s. 38.

złotem; 7. Utrwalanie dzieła misyjnego poprzez budowę i wyposażanie kościołów oraz mianowanie kapłana do kontynuacji dzieła misyjnego.

Tak przygotowany bp Otton z Bambergu udał się na Pomorze Zachodnie.

III. PIERWSZA WYPRAWA MISYJNA

Otton z Bambergu wyruszył w pierwszym tygodniu maja 1124 r.³⁴ Do Gniezna przybył przez Czechy, podejmowany po drodze przez księcia Władysława I (1109-1125) i biskupa Pragi Megenharda (1122-1134). Szlak wiódł przez miejscowości: Leuchtenberg, Vohenstrass, rzekę Pfreimd, Kladno, Pragę, Sadska, Miletin, Niemcę, Wrocław, a dalej przez Kalisz(?)³⁵. W Gnieźnie podejmował go Bolesław Krzywousty i prepozyt kościoła katedralnego Jakub, który później został arcybiskupem³⁶. Bolesław na wyprawę na Pomorze zaopatrzył Ottona w żywność, pieniądze, odzież. Przydzielił mu także 60 rycerzy, na czele z kasztelanem santockim Pawłem³⁷. Do grupy Ottona dołączyli także duchowni polscy, a wśród nich Wojciech.

W czerwcu 1124 r. orszak Ottona podążył na Pomorze poprzez lesisty, trudny do przebycia obszar graniczny między Polską a Pomorzem³⁸. W pobliżu Santoku przekroczono graniczną rzekę Noteć. Wtedy Otton otrzymał od księcia zachodniopomorskiego Warcisława dodatkowe wsparcie, w postaci 500 jeźdźców. Misjonarz przekazał Warcisławowi podarunki. Wśród nich laskę z kości słoniowej, którą ksiądz natychmiast zaczął się posługiwać³⁹. W ciągu trzech dni przemierzono Puszcę Gorzowsko-Barlinecką – po drodze udzielając pierwszych chrztów „nad pewnym jeziorem”, najprawdopodobniej koło Pełczyc i następnego dnia „we wsi pewnej” (Brzesko?)⁴⁰. Następnie

³⁴ 4 maja 1124 r. miał miejsce zjazd cesarski w Bambergu, od którego Otton jako gospodarz uchylić się nie mógł. Por. L. K o c z y, *Misje polskie*, s. 134. Data wyruszenia pierwszej misji na Pomorze Zachodnie nie jest pewna.

³⁵ Z. K o s s a k, Z. S z a t k o w s k i, *Troja Północy*, Warszawa 1996, s. 198.

³⁶ Ebo II 4; V. Priefl. II, 2; Herbord II, 9; W. S z u l i s t, *Święty Otton z Bambergu*, w: *Polscy święci*, red. J.R. Bar, t. V, Warszawa 1985, s. 16.

³⁷ V. Priefl. II, 2; Herbord II, 9.

³⁸ Z. K o s s a k, Z. S z a t k o w s k i, *Troja Północy*, s. 199-200.

³⁹ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 28.

⁴⁰ E. R y m a r, *Święta Studnia*, s. 13.

Otton udał się do Pyrzyc. W grodzie tym przebywał od 4 do 20 czerwca 1124 r.⁴¹

W Pyrzycach odbywał się wiec ludowy, który zgromadził 4000 osób. Najpierw decyzję o przyjęciu chrztu rozpatrzyła, pozdrowiona przez kasztelana Pawła i wysłańców Warcisława, w imieniu swych książąt, wpływowa i bogata starszyzna, a potem przedstawiała ją ludowi i całej prowincji. Od decyzji wiecu zależało zatem, czy pyrzyczanie przyjmą chrześcijaństwo. Tak się też stało i to bardzo szybko i bez większych problemów. Misjonarze nauczali o świętach chrześcijańskich i zwyczajach religijnych, mówili o poście. Ukazywali wydarzenia związane z Jezusem Chrystusem i Zesłaniem Ducha Świętego. Przedstawiali apostołów i innych świętych. Katecheza przed chrztem dotyczyła także chrześcijańskiej niedzieli, piątku i roku kościelnego. 15 czerwca przystąpiono (powszechnie przyjmowana data dzienna) do udzielania chrztu, w miejscu oddalonym ok. 300-400 m od grodu⁴².

Herbord następująco przedstawił przebieg chrztu w Pyrzycach:

[Otton] Wzniósłszy zaś trzy chrzcielnice tak zarządził, że w jednej on sam chrzcic będzie tylko mężczyzn i chłopców, w innych zaś inni kapłani osobno niewiasty, osobno mężczyzn. Z tak wielką także starannością, z tak wielką czystością i powagą, według pouczeń najlepszego ojca odbywały się obrzędy sakramentalne, że nic niestosownego, nic wstydliwego, nic, co by komuś z pogan mniej mogło się podobać, nigdy się tam nie zdarzyło. Albowiem wielkie kadzie głębiej kazał umieścić w ziemi, tak że brzegi kadzi sięgały człowiekowi do kolan albo jeszcze mniej wystawały z ziemi; a kiedy napełniono je wodą, łatwiej było do niej wejść. Naokoło kadzi kazał rozciągnąć zasłony przy pomocy wbitych słupków i naciągniętych linek, aby parawan niby wieniec ze wszystkich stron opasywał kadź [...] Kiedy więc tłumy przybywały na miejsce nauk religijnych, biskup do wszystkich wspólnie wygłosił kazanie, następnie jedną pleć od drugiej oddzielił ustawiając po lewej lub prawej stronie, pouczywszy o prawach wiary namaścił olejem, po czym polecił udać się do jednej lub drugiej chrzcielnicy. Kiedy przybyli już przed zasłonę, pojedynczo już tylko ze swoimi rodzicami chrzcielnymi wchodzili dalej. I zaraz szatę, którą przyjmujący do chrztu był odziany, oraz świecę woskową, kiedy ów wstępował do wody, odbierali rodzice chrzestni; trzymając ją przed swym obliczem czekali, aż będą mogli ją oddać wychodzącemu z wody. Kapłan zaś, który stał przy kadzi, skoro usłyszał raczej niż zobaczył, że ktoś znajduje się w wodzie, uchyliwszy nieco zasłonę, przez potrójne zanurzenie głowy dokonywał aktu owego sakramentu; po namaszczeniu zaś krzyżem świętym na głowie i po nałożeniu białej szaty odsuwał zasłonę i kazał ochrzczonemu wyjść z wody, a rodzice chrzestni okrywali go szatą, którą trzymali i wyprowadzali⁴³.

⁴¹ Zob. tamże, s. 13-29.

⁴² E. R y m a r, *Święta Studnia*, s. 28; A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 30.

⁴³ G. B o j a r - F i j a ł k o w s k i, *Święty Otton z Bambergu*, Warszawa 1986, s. 60-62; L. F a b i a Ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, Szczecin 2001, s. 40-41.

Otton ze swoimi misjonarzami ochrzcił tam ok. 7000 osób⁴⁴. Kazał zburzyć świątynię Swaróżyca, zbudował mały kościół i pozostawił misjonarza. Z Pyrzyca udał się do Kamienia Pomorskiego. Przybył tutaj na dzień Narodzenia św. Jana Chrzciciela, tj. 24 czerwca⁴⁵. Oczekiwała na niego cała ludność dzięki księżnej Heili. Książę, który już dużo wcześniej był ochrzczony, uporządkował teraz swoje życie małżeńskie, oddalając 24 konkubiny. Biskup przebywał tutaj ok. dwóch miesięcy⁴⁶. Misjonarz dzięki przychylności księcia Warcisława I⁴⁷ i jego żony Heili⁴⁸, już chrześcijanki, nawrócił 3585 neofitów⁴⁹. Podobnie jak w Pyrzycach wznosił tutaj kościół pw. św. Jana Chrzciciela⁵⁰, a pozostającego kapłana wyposażył w niezbędne paramenty.

⁴⁴ Herbord II, 17; E. R y m a r, *Święta Studnia*, s. 28; A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 30.

⁴⁵ Ebo, II, 5.

⁴⁶ V. Priefl. II, 4 mówi o 3 miesiącach; Ebo, II, 5 – o 14 tygodniach, a Herbord II, 24 i 20 – raz o 50, innym razem o 40 dniach.

⁴⁷ Książę nieco później przybył do Kamienia, stąd też jego żona witała w Kamieniu misjonarza. Por. Herbord II, 21, 22, a także: T. K a n t z o w, *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*, tłum. K. Gołda, t. I, Szczecin 2005, s. 156.

⁴⁸ Tak zwał ją T. Kantzow, podając przy tym, że pochodziła z Saksonii. Por. T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 155. Herbord II, 19, 21 wspomina tylko, że Warcisław obok 24 konkubin miał, w 1124 r., żonę chrześcijankę („ducissa, uxor ducis legitima; matrona nobilissima et christianissima”). E. Rymar (*O pochodzeniu żon Warcisława I i Racibora I w powiązaniu ze stosunkami pomorsko-ruskimi w pierwszej połowie XII wieku*, „Materiały Zachodniopomorskie” 1974, 24, s. 180-181) uważa, że imię to zasługuje na wiarę. Heila miała umrzeć w 1128 r., wkrótce po drugiej wyprawie misyjnej, i już następnego roku Warcisław ożenił się z Idą, córką króla duńskiego Nielsa. Por. E. Rymar, *Rodowód Książąt Pomorskich*, t. I, Szczecin 1995, s. 111.

⁴⁹ V. Priefl. II, 4.

⁵⁰ M. C h o r z ę p a, *Katedra św. Jana Chrzciciela w Kamieniu Pomorskim*, [b.r.m.w.], s. 1. J. Petersohn (*Die Kamminer Missionskirche und ihr Weihetitel. Forschungen und Quellen zur pommerschen Kultgeschichte, vornehmlich des 12. Jahrhundert*, Köln–Wien 1972, s. 9) wysunął tezę, że kamieński kościół założony przez Ottona z Bambergu, stanął pw. Idziego, czyli że znany z 1228 r. kościół św. Idziego (*die Aegidienkirche*) na podgrodzium otwartym stanowi kontynuację świątyni, przynajmniej jeśli chodzi o wezwanie. Autor nie wypowiada się w kwestii tożsamości przedmiotowej między tymi kościołami. Inicjatorem tego wezwania wg Petersohna jest Otton. Stanowisko Petersohna budzi pewne zastrzeżenia: 1) Jak wypełnić lukę chronologiczną między 1124 a 1228 r. (autorowi nie udało się na podstawie źródeł przesunąć egzystencji kościoła św. Idziego wstecz, poza lata siedemdziesiąte XII wieku)? 2) Jak zrozumieć odmówienie przez autora Bolesławowi Krzywoustemu wszelkich zasług w nadaniu kościołowi w Kamieniu tego imienia? 3) Jak zrozumieć milczenie Ebona i Herborda, biografów Ottona, piszących zaledwie 20-40 lat po zakończeniu misji swoje dzieła i to w klasztorze bamberskim, gdzie kult św. Idziego był bardzo rozkrzewiony, o fakcie nadania przez biskupa kościołowi kamieńskiemu tytułu św. Idziego. Zwłaszcza że chodziło o miasto, w którym biskup

Z Kamienia udał się do Wolina, pozostawiając na Wyspie Chrzęszczewskiej, gdzie były wyborne łąki – konie⁵¹.

W pierwszych dniach września Otton w towarzystwie przewodników polecanych przez Warcisława, przepłynął się przez rzekę Dziwną do Wolina. Miasto to, niepodlegające księciu, było wrogo nastawione do misjonarza. Dlatego misjonarze pod osłoną nocy dotarli na dwór książęcy. Z nastaniem dnia mieszkańcy przybyli pod dwór i zagrozili misjonarzom śmiercią, jeżeli ci nie opuszczą ich miasta. Wychodzący orszak został obrzucony kamieniami, Ottona uderzono drągiem. Z trudem udało się im przejść na drugi brzeg rzeki⁵². By poczuć się bezpiecznie, zerwali za sobą most. W pobliżu miasta przebywali piętnaście dni z nadzieją, że mieszcianie ochłoną i zmienią zdanie. Ostatecznie wolinianie zdecydowali, że przyjmą chrzest wówczas, gdy to samo uczynią szczecinianie, ponieważ „to miasto jest najstarsze i najbardziej dostojne na Pomorzu i jest jego stolicą”⁵³.

Tak więc orszak misyjny, korzystając z usług Niedamira, drogą wodną udał się do Szczecina⁵⁴. Z nastaniem nocy misjonarze pojawili się przed miastem, wysiedli z łodzi i skierowali się do dworu książęcego. Następnego dnia jeden z zaufanych ludzi Ottona – Paulicius udał się do przedstawicieli społeczności miejskiej, jednakże ci nie chcieli z nim rozmawiać. Dlatego podczas długiego i beczynnego pobytu w mieście Otton potajemnie ochrzcił tylko kilka osób. W zaistniałej sytuacji kasztelan santocki Paweł udał się do księcia Bolesława Krzywoustego z zapytaniem, co misjonarze mają dalej robić? Bolesław Krzywousty włączył się do sprawy, stawiając szczecinianom ultimatum: albo przyjmą chrześcijaństwo, a on obniży im podatki, a jeśli to odrzucą, to wypowie im wojnę⁵⁵. Ci postanowili przyjąć misję chrystianizacyjną Ottona. Wpływ na ich decyzję miało także nawrócenie Domasława,

odniósł tak znaczny sukces w dziele misyjnym. Przymuszczalnie kościół kamieński wzniesiono pod wezwaniem świętego, którego kult nie odbił się silniejszym echem w Bambergu.

⁵¹ T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 157.

⁵² V. Priefl. II, 5-7; Ebo II, 7-8; Herbord II, 24; Z. K o s s a k, Z. S z a t k o w s k i, *Troja Północy*, s. 213; L. F a b i a Ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 42; A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 37-38.

⁵³ V. Priefl. II, 7; Herbord II, 25-26; A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 38.

⁵⁴ Ebo II, 8; T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 158.

⁵⁵ Z. K o s s a k, Z. S z a t k o w s k i, *Troja Północy*, s. 207-208.

możnego tego miasta, i chrzest jego dwóch synów. Z jego zdaniem liczył się księżę Warcisław i przede wszystkim ważniejsi obywatele Szczecina⁵⁶.

Po odpowiednim przygotowaniu katechetycznym kandydaci przystępowali do chrztu. Biskup kazał zniszczyć 4 kąciny pogańskie, zachował tylko posąg Trzygława, który przesłał papieżowi Kalikstowi II. Misjonarze przebywali w Szczecinie dziewięć tygodni⁵⁷. W tym czasie na środku szczecińskiego rynku przystąpiono do wznoszenia kościoła pw. św. Wojciecha, a także poza grodem drugiego kościoła pw. św. św. Piotra i Pawła. Przy kościołach Otton pozostawił kapłanów, którzy mieli w dalszym ciągu prowadzić misję ewangelizacyjną i duszpasterstwo nowo ochrzczonych⁵⁸. Przed chrystianizacją Szczecin był jednym z najważniejszych miejsc pogańskiego kultu na obszarze między Łabą i Wisłą.

Ze Szczecina Otton udał się do miasteczka Garz na wyspie Uznam⁵⁹. Stamtąd ekipa misyjna, płynąc przez Zalew Szczeciński, udała się do Lubina na wyspie Wolin. Rodzi się tylko wątpliwość, czy miało to miejsce w trakcie działalności misyjnej w Szczecinie, czy też już po jej zakończeniu. Mnich z Prieflingen uważa, że Otton po nieprzerwanym okresie 9 tygodni⁶⁰ (Herbord wspomina o 2 miesiącach) pobytu w Szczecinie, w którym ochrzcił tylko dwóch synów Domasława (25 października 1124)⁶¹, udał się do wspomnianych grodów. Następnie przybył do Szczecina, tutaj dokończył dzieła chrystianizacji. Wyruszył do Wolina. Herbord, a za nim Tomasz Kantzow uważa, że Otton udał się do wspomnianych miejscowości po zakończeniu dzieła misyjnego w Szczecinie, a z Lubina popłynął do Wolina⁶². Jakkolwiek było, Mnich z Prieflingen wspomina, iż jego pobyt w Lubinie miał miejsce w grudniu 1124 r.⁶³

Jak wiemy, Apostoł Pomorza woził ze sobą baptysteria. Latem udzielał sakramentu chrztu św. pod gołym niebem. Chrzcił także w porze zimowej: „Zimą [Otton] spełniał czcigodne sakramenta chrztu w ogrzanych izbach

⁵⁶ T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 159.

⁵⁷ W. S z u l i s t, *Święty Otton z Bambergu*, s. 19.

⁵⁸ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 39-42.

⁵⁹ W. S z u l i s t, *Święty Otton z Bambergu*, s. 20.

⁶⁰ V. Priefl. II, 8.

⁶¹ V. Priefl. II, 9.

⁶² T. K a n t z o w, *Pomerania*, s. 162. Zapewne opierał się na Herbordzie II, 37, który nie wspomina o tym, aby Otton wrócił do Szczecina.

⁶³ A. v o n H o l t z, *Bischof Otto von Bamberg in Warp, Die Burgwälle Garz auf Usedom und Neuwarp Altstadt*, „Baltische Studien NF” 1958, 45, s. 27.

i w ciepłej wodzie z zachowaniem tej samej świetności i obyczajności, z użyciem wkopanych kadzi i zasłon, pokropiwszy także wszystko kadzidłem i innymi wonnościami”⁶⁴.

Otton w Lubinie założył kościół i pozostawił kapłana. Niestety, nie wiemy, pod jakim wezwaniem była świątynia. W dokumencie z 1186 r. wymieniony jest tytuł świątyni pw. św. Mikołaja⁶⁵. Potwierdza to również dokument z 1243 r.⁶⁶

Przyjęcie chrztu przez szczecinian spowodowało, że także inni Pomorzanie przechodzili na wiarę chrześcijańską. Tajni wysłannicy z Wolina, obecni w Szczecinie, powiadomili swoich pobratymców o przyjęciu chrztu przez mieszkańców stolicy Pomorza. Dlatego Otton i jego misjonarze zgodnie z wcześniejszą umową mogli się udać ponownie drogą wodną do Wolina. Tym razem przyjęto ich z wielkim szacunkiem. Ludzie Ottona przebywali tam ok. dwóch miesięcy. Do chrztu przystępowali mieszkańcy miasta i okolicznych przysiółków⁶⁷. Chrzest wolinian miał miejsce przed dniem 2 lutego 1125 r.⁶⁸ Myślano wtedy, że Wolin będzie stolicą diecezji, dlatego Otton polecił, aby wybudować tam dwa kościoły. Poświęcił jednak tylko ołtarze, nie czekając na ukończenie ich budowy⁶⁹. Według Mnicha z Prieflingen jeden z tych kościołów miał być poświęcony św. Wojciechowi, a drugi św. Michałowi Archaniołowi⁷⁰.

Biskup Otton ponownie pojawił się w Kamieniu, będąc w drodze z Wolina do Kłodzienia, Kołobrzegu i Białogardu. Był to krótki pobyt, gdyż otrzymał list z Bambergu od swego zastępcy z poleceniem, aby przed Wielkanocą powrócić do Bambergu⁷¹. Żegnając się, napomniął księcia, aby pomagał w dalszej chrystianizacji kraju⁷².

⁶⁴ R. K i e r s n o w s k i, *Budownictwo zachodniopomorskie wieku XII w świetle źródeł pisanych*, „Wiadomości Archeologiczne” 19 (1953) 2-4, s. 132.

⁶⁵ *Pommersches Urkundenbuch*, t. I, (dalej cyt.: PUB) wydany przez R. Klempina, P. Prümersa, G. Wintera, O. Heinemanna, E. Sandowa, Stettin 1868, nr 102.

⁶⁶ PUB, t. I, nr 412.

⁶⁷ Podana przez Ebona liczba 22 165 ochrzczonych wydaje się dyskusyjna. Zob. W. S z u l i s t, *Święty Otton z Bambergu*, s. 20.

⁶⁸ Tak podaje Ebo II, 18: „circa purificationem sancte Marie”.

⁶⁹ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 42.

⁷⁰ W. S z u l i s t, *Święty Otton z Bambergu*, s. 20.

⁷¹ T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 163.

⁷² Tamże, s. 63.

Z Kamienia Otton przybył do Kłodony⁷³. Jak sugeruje R. Kiersnowski, podobnie jak w Kamieniu, tak i tutaj, a także w Kołobrzegu i Białogardzie miała miejsce „wizytacja”. Te tereny Otton odwiedził już podczas pierwszego pobytu w Kamieniu Pomorskim⁷⁴. W Kłodonie postawił kościół pw. Świętego Krzyża⁷⁵. Stamtąd podążył do Kołobrzegu⁷⁶. Tutaj polecił wybudować kościół pw. Najświętszej Maryi Panny. Z Kołobrzegu misjonarze udali się do oddalonego o jeden dzień marszu Białogardu. Również i tam, podobnie jak w Kołobrzegu, mieszkańcy przystępowali do chrztu. W Białogardzie biskup polecił wybudować kościół pw. Wszystkich Świętych⁷⁷. Stamtąd przez Ujście nad Notecią udał się w drogę powrotną⁷⁸; wszędzie był podejmowany życzliwie. W dniach między 11 a 17 lutego 1225 r. zatrzymał się u Bolesława Krzywoustego w Gnieźnie⁷⁹. Księżę zaopatrzył misjonarzy w zimowe odzienie⁸⁰. Dzień 29 marca 1225 r., tj. Wielkanoc, Otton świętował już w swoim mieście biskupim – Bambergu⁸¹. Liczył wtedy ok. 64 lata życia.

IV. DRUGA WYPRAWA MISYJNA

Otton po powrocie do Bambergu wysłał do Rzymu obszerne sprawozdanie ze swej misji. Otrzymał je papież Honoriusz II. Jego poprzednik Kalikst II, który błogosławił wyjazd Ottona do Polski, już nie żył. Zmarł 13 grudnia 1124 r. Po jego śmierci nastąpiła cała seria zgonów ważnych osób, których odejście ujemnie wpłynęło na sytuację Polski, a także osłabiło więzi łączące ją z zachodniopomorskim Księstwem Gryfitów. W kwietniu 1125 r. zmarł

⁷³ R. K i e r s n o w s k i, „Kłodona” – *Kłodzień, wczesnośredniowieczna osada pomorska*, „Studia Wczesnośredniowieczne” 1955, 3, s. 87-136.

⁷⁴ Tamże, s. 96-104.

⁷⁵ Tamże, s. 90.

⁷⁶ Mnich z Prieflingen informuje, że w Parsęce koło Kołobrzegu utonął ks. Herman – prawdopodobnie 21 stycznia. Por. E. R y m a r, *Święta Studnia*, s. 29.

⁷⁷ W. S z u l i s t, *Święty Otton z Bambergu*, s. 21.

⁷⁸ Po opuszczeniu Białogardu, jak wspomina Mnich z Prieflingen (III, 1), Otton podążył w kierunku Polski, przybył nad graniczną puszcza w pierwszy dzień wielkiego postu (11 lutego), następnie przez trzy dni siedł do granicznego Ujścia nad Notecią. Por. E. R y m a r, *Święta Studnia*, s. 29.

⁷⁹ V. Priefl. III, 1-2; Herbord II, 42; L. F a b i a n c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 46.

⁸⁰ W. S z u l i s t, *Święty Otton z Bambergu*, s. 21.

⁸¹ Ebo II, 18; A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 27, 43.

książę Czech Władysław I, 23 maja 1125 r. cesarz Henryk V, a 19 grudnia 1125 r. arcybiskup magdeburski Rudiger. Nowy cesarz Lotar z Supplinburga⁸² rywalizował z Bolesławem w zmaganiach o Pomorze, a nowy arcybiskup magdeburski Norbert z Xanten⁸³ dążył do podporządkowania słowiańskich ziem arcybiskupstwu magdeburskiemu⁸⁴. Poza tym 22 marca 1127 r. został zamordowany „Król Słowian”⁸⁵ Henryk Obodrzycki. Wtedy na walce o władzę, która toczyła się wśród północnych Słowian Obodryców, skorzystał książę pomorski Warcisław I⁸⁶, zajmując Wołogoszcz, Choćków i Dymn, tj. północną część obszarów Związku Wieleckiego, zwanego również Związkiem Lucickim. Równocześnie z Wioletami (Lucicami)⁸⁷ walczył wtedy nowy król niemiecki Lotar III (1125-1137), który zniszczył ośrodek kultu słowiańskiego Radogoszcz⁸⁸.

Gdy w 1127 r. Lotar III dokonał zbrojnej wyprawy na Pomorze, Warcisław przeszedł na jego stronę⁸⁹ i zawarł z nim układ, czemu z kolei nie mógł zapobiec Bolesław Krzywousty, zajęty obroną państwa przed najazdem węgierskiego władcy Stefana II. Warcisław umocnił się tak znacznie wobec Krzywoustego, że z początkiem 1128 r. wystąpił zbrojnie przeciwko niemu, docierając do Wielkopolski i na Mazowsze.

Tymczasem w Szczecinie i Wolinie poganie zburzyli kościoły. Dlatego też groźba odwetu ze strony Krzywoustego i obawa przed jeszcze większym wzrostem reakcji pogańskiej sprawiły, że Warcisław I poprosił Ottona o drugą wyprawę misyjną na Pomorze⁹⁰. Tym razem objęła ona zaodrzański obszar Pomorza⁹¹. Wyprawę finansowała diecezja w Bambergu⁹². Otton ograni-

⁸² H. F r o s, F. S o w a, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 1988, s. 434.

⁸³ Norbert z Xanten zawdzięcza arcybiskupstwo Magdeburga saskiemu Lotarowi z Supplinburga. Zob. H. F r o s, F. S o w a, *Twoje imię*, s. 434.

⁸⁴ L. F a b i a ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 48.

⁸⁵ Zob. H e l m o l d, *Kronika Słowian*, Warszawa 1974.

⁸⁶ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 53.

⁸⁷ W 983 r. Wieleci doprowadzili do wielkiego powstania ludów połabskich. Odtąd wyraźnie dostrzegamy jednoczenie się ludów wieleckich. Dlatego z kart kronik znikają ich poszczególne nazwy plemienne, które zastępowano nową nazwą zbiorową „Lucice”. Zob. Z. S u - ł o w s k i, *Słowiańszczyzna nadbałtycka do XII wieku*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX” 1974, 4, s. 11-12.

⁸⁸ L. F a b i a ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 48-49.

⁸⁹ H. F r o s, F. S o w a, *Twoje imię*, s. 434.

⁹⁰ Ebo III, 4; A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 53.

⁹¹ L. F a b i a ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 50.

czony w swobodzie działania, po uzyskaniu zgody papieża Honoriusza II (1124-1130) oraz króla Lotara III (1125-1137, cesarz od 1133 r.), wyruszył z Bambergu w Wielki Czwartek, 19 kwietnia 1128 r. na Pomorze przez Merseburg w Saksonii, Halle w Turyngii⁹³ do Magdeburga⁹⁴. Tutaj rozmawiał z arcybiskupem Norbertem. Z Magdeburga płynął statkiem w dół po rzece Łabie i dotarł do grodu Hawelberg (Hobolin)⁹⁵. Od Hawelbergu wyprawa Ottona już drogą lądową, na 50 wozach i przyczepach⁹⁶, pod osłoną zbrojnej eskorty wyznaczonej przez księcia Brzeżan Wirikinda, lennika króla Lotara, udała się na ziemie wieleckie (lucickie), włączone świeżo przez księcia Warcisława do państwa pomorskiego. Dotarł w okolice Jeziora Morzyckiego⁹⁷.

W Dyminie trwały zamieszki wielecko-pomorskie⁹⁸. Tam prosił księcia Warcisława, aby ten złagodził represje wobec jeńców wieleckich. Biskup wykupił część jeńców, potem ochrzcił ich i odprawił wolnych. Do grodu Uznam⁹⁹ z Dymina misjonarze płynęli (oprócz biskupa Ottona) biegiem rzeki Piany¹⁰⁰ trzy dni. Otton natomiast odcinek ten przemierzył drogą lądową¹⁰¹.

W Uroczystość Zesłania Ducha Świętego, 10 czerwca 1128 r., wystąpił na wiecu w Uznamie¹⁰², zwołanym dzięki pomocy księcia Warcisława. Byli

⁹² Tamże, s. 51.

⁹³ Herbord III, 1.

⁹⁴ Arcybiskupstwo w Magdeburgu zostało utworzone w 968 r. W jego skład weszło pięć biskupstw. Wśród nich było biskupstwo Hawelberg, działające na ziemiach nadbałtyckich. Zob. A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 53.

⁹⁵ Założone z inicjatywy Ottona I w 948 r. W tym samym roku powstały jeszcze biskupstwa Oldenburg (Stargard) i Brandenburg (Brenna). Wszystkie trzy biskupstwa powstały dla uzależnionych ziem słowiańskich. Powstanie Słowian połabskich w 983 r. doprowadziło do zniszczenia tych biskupstw. W Oldenburgu dokonano nawet rzezi chrześcijan. Zob. J. D o - w i a t, *Chryścianizacja ziem nadbałtyckich do końca XII wieku*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX” 1974, 4, s. 27.

⁹⁶ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 54; Z. K o s s a k, Z. S z a t k o w s k i, *Troja Północy*, s. 218.

⁹⁷ Z. K o s s a k, Z. S z a t k o w s k i, *Troja Północy*, s. 218; L. F a b i a Ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 51.

⁹⁸ Misjonarze dwa dni niespokojnie czekali pod miastem. L. K o c z y, *Misje polskie*, s. 145-146.

⁹⁹ Z. K o s s a k, Z. S z a t k o w s k i, *Troja Północy*, s. 219; L. F a b i a Ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 52.

¹⁰⁰ Zachodni dopływ zalewu Odry.

¹⁰¹ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 54.

¹⁰² Ebo III, 6 oraz Herbord III, 3.

obecni na nim znakomici i wytworni przedstawiciele takich miejscowości, jak Uznam, Dymin, Wołogoszcz, Wolin, Pozdawilk, Przemysław, Trzebiatów oraz Choćków¹⁰³. Tę ostatnią miejscowość reprezentował książę Mysław. Zebrani na wiecu Wieleci postanowili przyjąć chrzest. Uczynili to jednak prawdopodobnie m.in. i z tego powodu, żeby nie narażać się na represje ze strony króla Lotara III¹⁰⁴.

Decyzja możliwych podjęta na wiecu, napotykała w terenie na opór. Gdy biskup Otton postanowił udać się do Wołogoszczy (Wolgast), wysyłając tam przed sobą kapłanów – Udalryka i Albina¹⁰⁵, mieszkańcy grodu wraz z pogańskimi kapłanami zdecydowali, że gdy biskup lub jego wysłannicy przybędą tam, zostaną zgładzeni. Jednak w bezpośredniej konfrontacji, po drobnym, początkowym groźnym dla kleryka Teodoryka¹⁰⁶ incydencie, Otton swoją przemową sprawił, że mieszkańcy w ciągu tygodnia przyjęli chrzest, rozebrali pogańskie świątynie i postawili kościół. Kościół ten poświęcił biskup Otton, a miejscowej wspólnoty chrześcijan wyznaczył na opiekuna kapłana Jana, nakazując jednocześnie, aby po wyjeździe misjonarzy wspierali dalsze wyposażanie kościoła¹⁰⁷.

W dalszej kolejności ekipa misyjna Ottona pojawiła się w Choćkowie, siedzibie księcia Mysława. Tu znajdowała się duża pogańska świątynia, która na polecenie Ottona została rozebrana¹⁰⁸. Przychylność księcia Mysława, którego ochrzcił w Uroczystość Zesłania Ducha Świętego w Uznamie¹⁰⁹, i jego poddanych Otton starał się zdobyć bogatymi darami, o które poprosił kapitułę w Bambergu. W Choćkowie poświęcił nowo wybudowany kościół¹¹⁰.

Z Choćkowa misjonarze udali się do Uznamia. Stąd Otton skierował się do obozu wojskowego księcia Bolesława Krzywoustego¹¹¹, który swoje wojska zgromadził nad granicą z Pomorzem. Polski władca chciał wyegze-

¹⁰³ T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 174-175.

¹⁰⁴ L. F a b i a ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 52-53.

¹⁰⁵ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 54; T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 175.

¹⁰⁶ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 55.

¹⁰⁷ Herbord III, 6; Ebo III, 9; T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 179; L. F a b i a ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 53.

¹⁰⁸ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 56.

¹⁰⁹ Tamże.

¹¹⁰ Herbord III, 7; Ebo III, 9-11; L. F a b i a ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 54.

¹¹¹ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 89.

kwować na Pomorzanach zawarte układy, jak roczny trybut, pomoc wojskową ze strony Pomorzan i zaniechanie kultu pogańskiego¹¹². Dzięki talentowi dyplomatycznemu Otton otrzymał obietnicę złożenia hołdu przez księcia pomorskiego Warcisława¹¹³. Z obozu Krzywoustego misjonarz udał się do Uznamia, aby spotkać się z Warcisławem¹¹⁴.

W dalszym ciągu drugiej wyprawy misyjnej Otton z Uznamia podążył do Szczecina¹¹⁵. Zatrzymał się w kościele św. św. Piotra i Pawła¹¹⁶. W mieście obok chrześcijaństwa istniało pogaństwo. Apostołowi Pomorzan groziło niebezpieczeństwo ze strony kapłana pogańskiego, który stał na czele uzbrojonego tłumu sprzeciwiającego się pobytowi tu Ottona¹¹⁷. Z wrogą postawą szczecinian spotykał się szczególnie wtedy, gdy zachęcał ich do likwidowania i niszczenia przedmiotów kultu pogańskiego¹¹⁸. Z czasem wrogość powoli ustępowała. Po pewnym czasie kościół św. Wojciecha, który poganie przejęli do swoich celów religijnych, Otton ponownie oddał służbie Bożej¹¹⁹. Pojednał także księcia Warcisława ze szczecinianami. W końcu doprowadził do tego, że wielu mieszkańców postanowiło przyjąć chrzest. Uroczystość odbyła się na wzgórzu Trygława (obecnie jest tam zamek książąt pomorskich)¹²⁰.

Działalność chrystianizacyjna Ottona w Szczecinie zaniepokoiła pogańskich mieszkańców Rugii. Na okrętach przybyli w okolice Szczecina, chcąc przeszkodzić dalszej chrystianizacji jego mieszkańców. Ich wyprawa zakończyła się jednak niepowodzeniem¹²¹.

Akcja misyjna Ottona napotykała w dalszym ciągu trudności. Podczas podróży statkiem ze Szczecina do Wolina na Zalewie Odrzańskim poganie urządzili na niego zasadzkę. Jednakże towarzysząca mu załoga odparła atak¹²². W Wolinie został dobrze przyjęty. Stąd udał się do Kamienia¹²³. Wizyta

¹¹² W. S z u l i s t, *Święty Otton z Bambergu*, s. 23.

¹¹³ L. F a b i a ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 55-56.

¹¹⁴ L. K o c z y, *Misje polskie*, s. 148.

¹¹⁵ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 89.

¹¹⁶ J. W i k a r j a k, *Pomorze Zachodnie w żywotach Ottona*, s. 128; L. F a b i a ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 59.

¹¹⁷ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 59-61.

¹¹⁸ Tamże, s. 63-64.

¹¹⁹ Tamże, s. 61.

¹²⁰ L. F a b i a ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 60.

¹²¹ Tamże.

¹²² Tamże, s. 61.

¹²³ L. K o c z y, *Misje polskie*, s. 150. T. Kantzow stwierdza natomiast, że Otton zanim

miała obok celu duszpasterskiego również dyplomatyczny, gdyż mieszkańcy Szczecina prosili Ottona o pośrednictwo w zawarciu ugody między nimi a księciem (książę w tym czasie przebywał w Kamieniu) w sprawie przywilejów kupieckich. Wiemy, że Otton był życzliwie przyjmowany przez mieszkańców Kamienia. Uzyskał również wspomnianą zgodę¹²⁴. 15 sierpnia, gdy odprawiał mszę św. i głosił słowo Boże, był świadkiem pewnej cudownej historii. Miejscem cudu był plac (może targ) z platformą¹²⁵. Wiadomo również, że w Kamieniu Pomorskim z Ottonem spotkali się posłowie cesarza Lotara¹²⁶ – zaniepokojonego sukcesami misji, i kazali mu wracać do Bambergu. Z płaczem pożegnał się z księciem Warcisławem i jego małżonką i wyruszył w połowie października w drogę, by spotkać się z polskim księciem¹²⁷. Kamień był ostatnią stacją drugiej podróży misyjnej Ottona na Pomorzu¹²⁸. Droga raczej na pewno prowadziła traktem przez Stargard–Pyrzyce–Santok. W Pyrzycach misjonarz konsekrował kościół¹²⁹.

W Gnieźnie zatrzymał się przez osiem dni na dworze księcia Bolesława¹³⁰. A następnie, 21 listopada udał się do swojej diecezji. Prawdopodobnie również w tym czasie książę Warcisław przybył z darami ofiarnymi do Gniezna¹³¹. Dnia 20 grudnia 1128 r. Otton powrócił do Bambergu¹³².

przybył do Szczecina, wcześniej był w Wolinie. Teraz udał się bezpośrednio do Kamienia, gdzie spotkał się z księciem. Następnie wyruszył w drogę, by zobaczyć się z polskim księciem. Por. T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 183.

¹²⁴ Ebo III, 23-24.

¹²⁵ Ebo III, 22: „Wspólnie istotnie wybrani mężowie Boga pochycili go [wojownika, uczestniczącego w polemice z chłopem poganinem – G.W.] i sprowadzili go w miejsce, gdzie sługa Boga zwykle przemawiał i wykonywał dzieło misyjne. Była tam wzniesiona drewniana platforma. Kiedy wojownik jeszcze jakiś czas leżał, niespodziewanie uzdrowiony został i dziękował Bogu i błogosławił go i w wielu słowach i rozmowach pozdrowiał go”. Owa platforma to *tabulatur ligneum*. Ebo wspomina też o gęstym tłumie, który szybko zebrał się wokół dyskutantów.

¹²⁶ Cesarz Lotar był inspirowany przez zdecydowanego przeciwnika Ottonowej misji – arcybiskupa magdeburckiego Norberta. Por. *Pomorze Zachodnie w żywotach Ottona*, przekł. z łac. J. Wikarjak, Warszawa 1979, s. 136, przyp. 52, a także: K. M a l e c z y Ń s k i, *Bolesław III Krzywousty*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 298-299.

¹²⁷ Por. T. K a n t z o w, *Pomerania*, t. I, s. 183.

¹²⁸ W. Stępiński (*Kamień Pomorski w XII i XIII wieku*, Warszawa–Poznań 1975, s. 53) wspomina, że Otton udał się jeszcze do Wolina.

¹²⁹ E. R y m a r, *Święta Studnia*, s. 29.

¹³⁰ H. F r o s, F. S o w a, *Twoje imię*, s. 434.

¹³¹ L. F a b i a Ń c z y k, *Apostoł Pomorza*, s. 63.

¹³² Herbord III, 31 i Ebo III, 24.

V. OWOCE MISJI

Sukces misyjny bp. Ottona z Bambergu był ogromny. Podczas pierwszej wyprawy misyjnej założył w dziewięciu miejscowościach 11 kościołów, tzn. w Pyrzycach, Kamieniu Pomorskim, Gardźcu (Garditz) na wyspie Uznam, w Lubiniu (Lebbin) na wyspie Wolin, Kłodonie, Kołobrzegu, Białogardzie po jednym kościele¹³³, a w Wolinie i Szczecinie – po dwa kościoły, jeden wewnątrz, a drugi na zewnątrz miasta¹³⁴. Obszar misyjny obejmował ok. 16 tys. km² i był położony między Bałtykiem na północy, rzeką Rędowną na zachodzie, księstwem sławeńskim na wschodzie i granicą wielkopolską na południu. Przyjmując, że gęstość zaludnienia na tym terenie wynosiła wtedy ok. 7 osób na km², daje to całkowitą liczbę ok. 112 tys. mieszkańców. Podczas tej misji ochrzczono ponad 22 tys. osób¹³⁵, czyli 1/5 część całej ludności wspomnianego obszaru misyjnego¹³⁶. Owoce drugiej misji Ottona były równie znaczące¹³⁷. Założył on po jednym kościele w trzech miejscowościach: Wołogoszczy, Choćkowie i Uznamie¹³⁸. Tak więc w sumie, podczas pierwszej i drugiej wyprawy misyjnej na Pomorze Zachodnie, biskup Otton założył czternaście kościołów w dwunastu miastach, które w perspektywie ekspansji chrześcijaństwa stały się ważnymi placówkami misyjno-duszpasterskimi.

Zabiegał również o utworzenie nowej diecezji. Dlatego do papieża Honoriusza II (1124-1130) wysłał pierścień biskupi z prośbą o poświęcenie. Pierścień ten w zamyśle Ottona miał otrzymać pierwszy biskup pomorski. Jednak droga do powstania tego biskupstwa była jeszcze daleka.

Postępujący wiek i choroba osłabiały Ottona. W 1136 r. skarżył się, że jest biskupem bardziej z nazwy, aniżeli z osobistej działalności. Zmarł 30 czerwca 1139 r.¹³⁹ Uroczystości pogrzebowe miały miejsce 3 lipca. Prze-

¹³³ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 89.

¹³⁴ Tamże, s. 27.

¹³⁵ Tamże.

¹³⁶ W. D z i e w u l s k i, *Przebieg i metody Misji Św. Ottona z Bambergu w latach 1124-1128*, s. 41.

¹³⁷ Prof. Jerzy Dowiat upatruje zadziwiającą skuteczność działalności Ottona z Bambergu na Pomorzu Zachodnim i jego ziemiach zaodrzańskich, wieleckich, w biegłej znajomości języka polskiego. Ponoć Otton tak dobrze mówił po polsku, że trudno było domyślić się w nim cudzoziemca. Zob. J. D o w i a t, *Chryścianizacja ziem nadbałtyckich do końca XII wieku*, s. 32; zob. także: W. D z i e w u l s k i, *Przebieg i metody Misji Św. Ottona z Bambergu w latach 1124-1128*, s. 40.

¹³⁸ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 89.

¹³⁹ Tak ostatecznie ustalił J. Petersohn. Zob. H. F r o s, F. S o w a, *Twoje imię*, s. 434.

wodniczył im bp Imbrico z Würzburga¹⁴⁰. Jego ciało zostało pochowane w opactwie św. Michała k. Bambergu.

Biskupstwo pomorskie z katedrą św. Wojciecha w Wolinie powstało na mocy bulli papieża Innocentego II *Ex commisa nobis* z 14 października 1140 r.¹⁴¹

Bezpośrednio po śmierci Ottona zaczęto go czcić i prosić o pośrednictwo przed Bogiem i to nie tylko w Bambergu, ale także na Pomorzu. Jego cześć rozszerzała się także dzięki opisom jego życia i podróży misyjnych na Pomorze Zachodnie. Biskup Otton II z Bambergu (1177-1196) i opat Wolfram II z klasztoru św. Michała k. Bambergu przekazali Stolicy Apostolskiej prośby, aby ten kult został uznany w Kościele powszechnym¹⁴².

Znane są m.in. dwie księgi cudów Ottona. Ich autorzy nie są znani z imienia. Pierwszy autor pisał swoją księgę jako świadek cudów, dając jednocześnie niektóre informacje odnośnie do czci i kanonizacji świętego.

Wspominano go 1, 2, 3 lipca, a nawet 30 września, co wiąże się z trudnościami o charakterze rubrycystycznym i było powodowane oktavami obchodów uroczystości św. Jana Chrzciciela i świętych apostołów Piotra i Pawła.

¹⁴⁰ A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 73-75.

¹⁴¹ *Codex Pomeraniae Diplomaticus*, Greifswald 1843-1862, I, nr 16 oraz *Bullarium Poloniae*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś i S. Kuraś, t. I, Rzym-Lublin 1982, nr 11. Bulla papieża Innocentego II *Ex commisa nobis (Z naszego powierzenia)* dla biskupstwa pomorskiego z 14 października 1140 r.

„Biskup Innocenty, sługa sług Bożych, czcigodnemu bratu Wojciechowi, biskupowi pomorskiemu i jego kanonicznie ustanowionym następcom.

Na wieki [...] czcigodny bracie biskupie Wojciechu przychyłamy się łaskawie do twoich słusznych postulatów i powierzony tobie Kościół pomorski przyjmujemy pod świętego Piotra i naszą opiekę i przywilejem niniejszego pisma obwarowujemy. Ustanawiamy, aby w mieście Wolinie w kościele świętego Wojciecha była stolica biskupia po wieczne czasy. Ponadto wszelkie dobra i posiadłości, jakie tenże Kościół obecnie słusznie i prawnie posiada, albo na przyszłość za zezwoleniem biskupów, z hojności królów lub władców, z ofiar wiernych lub innymi godziwymi sposobami z łaski Boga będzie mógł uzyskać, niech pozostaną dla ciebie i twoich następców trwale i nietknięte [...] Mianowicie samo miasto Wolin z targiem i karczmą i wszystkimi jego przynależnościami, grody Dymin, Trzebudzice, Choćków, Wołogoszcz, Uznam, Groźwin, Pyrzyce, Stargard z wsiami i wszystkimi ich przynależnościami, Szczecin, Kamień z karczmą i targiem, wsiami i wszystkimi ich przynależnościami, Kołobrzeg z warzelnią soli i komorą celną, targiem i karczmą i wszystkimi jego przynależnościami; z całego Pomorza aż do rzeki Łeby od każdego radła dwie miary zboża i pięć denarów, dziesięcinę z targu, który zwie się Sitno.

Postanawiamy więc, aby ani królowi, ani księciu, ani w ogóle nikomu z ludzi nie wolno było wymienionego Kościoła lekkomyślnie niepokoić albo jego posiadłości zabrać albo zabrane zatrzymać, umniejszyć czy jakimikolwiek przykrościami trapić [...].

Dano na Zatybrzu ręką Aimeryka, świętego rzymskiego Kościoła kardynała diakona i kanclerza, 14 października roku tysięcznego setnego czterdziestego, pontyfikatu Innocentego drugiego, papieża”.

¹⁴² A. A l b r e c h t, N. B u s k e, *Bischof Otto von Bamberg*, s. 80.

Jego księga powstała ok. 1189 r. Drugi autor określa siebie jako zakonnika klasztoru św. Michała i ucznia Herborda. Podaje on wiadomości o cudach, które sam częściowo przeżył, a częściowo uzyskał o nich informacje od osób godnych zaufania. Jego księga powstała ok. 1201 r.¹⁴³

Otton został kanonizowany 10 sierpnia 1189 r. Dokonali tego pięćdziesiąt lat po śmierci Ottona biskupi Otto z Eichstätt i Eberhard z Merseburga na polecenie papieża Klemensa III (1187-1191), na zebraniu parlamentu Rzeszy w Würzburgu. Dnia 30 września 1189 r. otwarto grób Ottona, jego ciało wywyższono i wystawiono ludowi do czci. Następnie jego relikwie złożono w wytwornym i specjalnie na ten cel wykonanym sarkofagu. Jego obecna forma pochodzi z XV stulecia¹⁴⁴.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- Bullarium Poloniae*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś i S. Kuraś, t. I, Rzym–Lublin 1982, nr 11.
- Codex Pomeraniae Diplomaticus*, Greifswald 1843-1862, I, nr 16.
- E b o n i s, *Vita Sancti Ottonis Episcopi Babenbergensis*, wyd. J. Wikarjak, (MPH seria 2, t. 7, cz. 2), Warszawa 1969.
- H e r b o r d i, *Dialogus de Vita Ottonis Episcopi Babenbergensis*, wyd. J. Wikarjak, (MPH seria 2, t. 7, cz. 3), Warszawa 1974.
- K a n t z o w T., *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*, tłum. K. Gołda, t. I, Szczecin 2005.
- Pommersches Urkundenbuch*, t. I, wydany przez R. Klempina, P. Prümersa, G. Wintera, O. Heinemanna, E. Sandowa, Stettin 1868, nr 102, 412.
- Sancti Ottonis Episcopi Babenbergensis Vita Priefligensis*, wyd. J. Wikarjak, (MPH seria 2, t. 7, cz. 1), Warszawa 1966.

OPRACOWANIA

- A l b r e c h t A., B u s k e N., *Bischof Otton von Bamberg. Sein Wirken für Pommern*, Schwerin 2003.
- B a n a s z a k M., *Historia Kościoła Katolickiego*, t. II, Warszawa 1987.
- B o j a r - F i j a ł k o w s k i G., *Święty Otton z Bambergu*, Warszawa 1986.

¹⁴³ Tamże, s. 76, 77-79.

¹⁴⁴ Tamże, s. 80.

- Chorzępa M., *Katedra św. Jana Chrzciciela w Kamieniu Pomorskim*, [b.r.m.w.].
- Dowiat J., *Chryścianizacja ziem nadbałtyckich do końca XII wieku*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX” 1974, 4, s. 24-32.
- Dziwulski W., *Biskup pomorski Wojciech*, „Zapiski Historyczne” 23 (1957) 4, s. 7-42.
- Dziwulski W., *Przebieg i metody misji św. Ottona z Bambergu w latach 1124-1128*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX” 1974, 4, s. 38-47.
- Fabińczyk L., *Apostoł Pomorza*, Szczecin 2001.
- Fros H., Sowa F., *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 1988.
- Górski K., *Topografia wczesnośredniowiecznej Kruszwicy*, „Studia Wczesnośredniowieczne”, 1953, t. 2, s. 37-63.
- Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Komor i Z. Obertyński, t. I, cz. 1, Poznań–Warszawa 1974.
- Holtz von A., *Bischof Otton von Bamberg in Warp, Die Burgwälle Garz auf Usedom und Neuwarp Altstadt*, „Baltische Studien NF” 1958, 45.
- Jan Paweł II w Szczecinie*, oprac. G. Wejman i A. Rasmus, Szczecin 2002.
- Kiersnowski R., „Kłodona” – Kłodzień, wczesnośredniowieczna osada pomorska, „Studia Wczesnośredniowieczne” 1955, 3, s. 87-136.
- Kiersnowski R., *Budownictwo zachodniopomorskie wieku XII w świetle źródeł pisanych*, „Wiadomości Archeologiczne” 19 (1953) 2-4, s. 105-132.
- Koczylowski L., *Misje polskie w Prusach i Pomorzu za czasów Bolesławów*, „Annales Missiologicae” 1934, 6, s. 52-186.
- Kossak Z., Szatkowski Z., *Troja Północy*, Warszawa 1996.
- Kumor K., *Katecheza chrzcielna biskupa Ottona z Bambergu w czasie chrystianizacji Pomorza Zachodniego*, w: *Z dziejów chrześcijaństwa na Pomorzu*, red. L. von Zitzewitz, „Zeszyty Kulickie” 2001, nr 2, s. 35-42.
- Lec Z., *Życie i działalność biskupa-misjonarza*, w: *Św. Otton z Bambergu – Ewangelizator Pomorza. Jego kult do czasów współczesnych*, (Studia i Rozprawy nr 2), red. G. Wejman, Szczecin 2004, s. 9-32.
- Malczyński K., *Bolesław III Krzywousty*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975.
- Petersohn J., *Die Kamminer Missionskirche und ihr Weihetitel. Forschungen und Quellen zur pommerschen Kultgeschichte, vornehmlich des 12 Jahrhundert*, Köln–Wien 1972.
- Poczet królów i książąt polskich*, red. A. Garlicki, Warszawa 1991.
- Pomorze Zachodnie w żywotach Ottona*, przekł. z łac. J. Wikarjak, Warszawa 1979.
- Rębkowski M., *Chryścianizacja Pomorza Zachodniego. Studium archeologiczne*, Szczecin 2007.
- Rył J., *Biblioteka katedralna w Gnieźnie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1976, 32.
- Rymar E., *O pochodzeniu żon Warcisława I i Racibora I w powiązaniu ze stosunkami pomorsko-ruskimi w pierwszej połowie XII wieku*, „Materiały Zachodniopomorskie” 1974, 24, s. 169-190.

- R y m a r E., *Rodowód Książąt Pomorskich*, t. I, Szczecin 1995.
- R y m a r E., *Święta Studnia czyli misyjne dzieło patrona Pырzyc św. Ottona, biskupa bamberskiego i pamięć o nim poprzez wieki*, Pырzyce 2006.
- S t ę p i ń s k i W., *Kamień Pomorski w XII i XIII wieku*, Warszawa–Poznań 1975.
- S t r z e l c z y k J., *Apostołowie Europy*, Warszawa 1997.
- S u ł o w s k i Z., *Słowiańszczyzna nadbałtycka do XII wieku*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX” 1974, 4, s. 7-23.
- S z u l i s t W., *Święty Otton z Bambergu*, w: *Polscy święci*, red. J.R. Bar, t. V, Warszawa 1985, s. 11-27.
- Ś l ą s k i K., *Opanowanie Pomorza Zachodniego przez Bolesława Krzywoustego*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX” 1974, 4, s. 33-37.

THE MISSION TRAIL OF THE APOSTLE OF POMERANIA

S u m m a r y

On 24 September 1972 the Primate of Poland, Cardinal Stefan Wyszyński issued a decree, in which he established Otto of Bamberg the second patron of the Szczecin-Kamień Diocese. 15 years later, on 11 June 1987, in Szczecin, Pope John Paul II asked for deep worship of the Bamberg Bishop Otto whose relics rest in the basilica in that city.

Despite the stormy political and religious history of those lands on the Oder and the Baltic Sea the cult of St Otto still remains, and today it is even becoming more intensive. The figure of the bishop-missionary is still interesting for historians. The present article shows the mission trail of the Apostle of Pomerania. He made two evangelizing expeditions to West Pomerania: the first one from May 1124 to March 1125, and the second one from 19 April to 20 December 1128. To be sure, a bit of luck, and first of all the extraordinary qualities of his character, like mild temper and ability to win people's favor along with the faith that the cause is a good one, ensured a happy end for the mission – Otto's greatest achievement. Altogether he established 14 churches in 12 places. During the first mission he christened over 22 thousand Pomeranians. The result of his indefatigable missionary work was the Pomeranian Bishopric in Wolin; it was established by Pope Innocent II on 14 October 1140.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: bp Otton z Bambergu, wyprawy ewangelizacyjne, misyjny szlak, Pomorze Zachodnie.

Key words: Bishop Otto of Bamberg, evangelizing expeditions, the mission trail, West Pomerania.